

Написати цю роботу я вирішив з двох простих причин. Перша: в Мосулі, на півночі Іраку, зовсім недавно відбувалися події, які визначатимуть розвиток військової думки на майбутні роки, а можливо, і десятиліття. Дев'ять місяців безперервних боїв величезного 100-тисячного контингенту проти найрадикальнішої терористичної організації сучасності – це те, про що потрібно знати і у чому варто спробувати розібратися. Друга причина – це дивовижна байдужість, з якою поставилися до цієї операції в Україні. Крім кількох журналістських статей та інтерв'ю, битва за Мосул для українців залишилася невисвітленою. І це в країні, яка сама вже впродовж п'яти років веде війну, має окуповані міста та цілий півострів. Подібна байдужість позбавляє можливості вчитися на чужому досвіді і помилках. І зберегти тим самим сотні, а можливо, і тисячі життів. Саме тому я вирішив написати цю роботу та власними скромними зусиллями спробувати зрозуміти, що, чому та з якими наслідками сталося в такому далекому від нас і такому схожому на Україну Іраку. В цій роботі, яка складається з трьох частин, розповідається про передумови мосульської трагедії, історію «Ісламської держави» та наслідки її правління на півночі Іраку. Ця робота може бути цікавою як тим, хто професійно пов'язаний або цікавиться військовою темою, так і тим, хто хоче детальніше дізнатися про події в Іраку. Робота далека від досконалості. Для її написання я використовував в основному англо- і арабомовні відкриті джерела. Прошу бути поблажливими і з розумінням поставитися до спроби висвітлити події, які відбулися зовсім нещодавно у світі, в якому ми з вами живемо.

У своїй роботі я намагався бути максимально об'єктивним, тож, якщо це мені не вдалося, залиште на моїй совісті.

З повагою
Олександр Кореньков,
Київ.

Перед тим, як перейти до опису самої операції і її наслідків, спробуємо розібратися в передумовах конфлікту. Спочатку про саме місто Мосул.

Мосул – це одне з найстаріших і найбільших міст Іраку. Перші згадки про населений пункт із такою назвою з'являються ще в 1080 році до н.е. В ті часи Мосул був невеликим поселенням на західному березі річки Тигр. Створене спочатку як проміжний пункт на шляху торговельних караванів, Мосул поступово виростає до великого міста, конкурента для розташованої на східному березі річки столиці Ассирійської імперії міста Ніневія. Вигідне географічне положення дозволило Мосулу згодом розширити свої кордони на обидва береги Тигру. Із поширенням на Месопотамію (Межиріччя) нової релігії – ісламу, Мосул отримує новий розвиток. Встановивши контроль над Аравією, мусульмани почали військові кампанії в Сирії, Палестині та Іраку. Перша мусульманська армія, під проводом Халіда бін-Валіда, була відправлена на територію Месопотамії за часів правління першого халіфа – Абу Бакра ас-Садика.

«Мечу Аллаха», як прозвали Халіда, вдалося розбити в декількох битвах армії персів і взяти під свій контроль території на півдні сучасного Іраку. Але просування далі перервалося через військову кампанію проти Візантії, однієї із двох, разом із Персією, імперій, які мусульманам судилося підкорити. Після битви при Ярмукі (636 р.), в якій багатотисячна армія Іраклія Першого зазнала нищівної поразки, мусульмани знову повернулися до кампанії в Іраку. В 636 році, в битві при Кадісії, мусульмани розбивають перську армію і встановлюють свій контроль над центральною частиною Іраку. У 637 році 12-тисячний корпус мусульман під керівництвом Абдуллаха ібн-Мутаама вирушає на північ Іраку, де вибиває персів з Тікріта, а після цього без бою бере Мосул. Під владою мусульман місто стає важливим транспортним пунктом на величезному торговому шляху, що з'єднував Персію, Індію і Середземномор'я. В X столітті арабський географ аль-Мукаддасі описував Мосул як ме-

гаполіс, добре побудований, з приємним кліматом, здоровою водою, чудовими ринками та освіченим населенням.

«З міста йдуть каравани з продуктами до Багдаду. Місто цвіте. У ньому є хороші парки, фрукти, прекрасні ванни і чудове м'ясо»¹.

Таку красу в ті неспокійні часи потрібно було обороняти. Тому керівництво Мосула, паралельно із торгівлею, приділяє увагу укріпленням та військовим вишколам. У XIII столітті перський географ Закарія аль-Казвіні відзначав добре збудовані укріплення по периметру міста, із виритими навколо нього величезними траншеями і зведеними кам'яними стінами. Але навіть це не врятувало місто від монгольської навали. Однак, захопивши місто, Хулагу відновлює його торговельне значення. Відносна віддаленість від столиці Аббасидського халіфату та заклопотаність завойовників внутрішніми суперечками дозволяє Мосулу розвиватися. Так тривало до кінця XIX століття.

Із запуском у 1869 році в роботу Суецького каналу почалася ера морської торгівлі через Перську затоку, і значення сухопутного коридору через північний Ірак падає. На уламках останнього халіфату – Османської імперії – міжнародне співтовариство в особі Ліги націй і руками британських та французьких колонізаторів створює нові держави. Мосул, згідно з британсько-французькими домовленостями, які отримали назву договору Сайкса-Піко, спочатку входить до складу створеної сирійської держави під керівництвом французів. Пізніше у 1919 році місто отримують британці, в чиїх руках був Ірак. У 1920-ті роки на півночі країни починається нафтовий бум. Хоча нафта була відома арабам ще з часів Середньовіччя, тільки на початку XX століття вона отримує справжню цінність. У Мосулі та його передмістях освоюються нові родовища, будуються заводи і дороги,

¹ Mosul the Pearl of Northern Iraq: Its History and Contribution to Classical Civilisation of Islam – <http://www.muslimheritage.com/article/mosul-pearl-of-northern-iraq>

з'їжджаються з усього світу торговці, промисловці, робітники. Поступово місто перетворюється на справжню промислову столицю Іраку. В місті відкриваються нові школи, починає роботу один з найбільших університетів країни. Після отримання Іраком у 1932 році незалежності кожна нова влада в країні незмінно намагалася якомога краще захистити місто від зовнішніх та внутрішніх зазіхань. З приходом до влади «Партії арабського соціалістичного відродження» (з 1968 року), а згодом і Саддама Хусейна ат-Тікріті (з 1979 року), Мосул все більше стає схожим на велику військову базу. У місті розміщуються десятки тисяч солдатів і сотні одиниць військової техніки.

Наближеність неспокоїної Туреччини, активізація курдських сепаратистів та необхідність захисту багатих нафтових родовищ перетворили Мосул на фортецю, особливо у неспокійні часи саддамівських військових авантур в Ірані та Кувейті. Мосул також був важливим тиловим пунктом у боротьбі проти законів курдської Пешмерга та «Робітничої партії Курдистану». Контролюючи місто, Саддам контролював більшість провінцій та головні транспортні коридори. Після перемоги в кувейтській операції сили коаліції, на чолі із США, блокують авіаперельоти над північною та південною частинами Іраку. Офіційно для того, щоб захистити курдів та арабів-шиїтів від помсти диктатора.

Мосул, разом з Ербілем і рядом інших міст півночі Іраку, увійшли в зону дії операції «Північний дозор». Близько 45 літаків ВПС США, Великобританії і Туреччини протягом 18 днів на місяць здійснювали патрулювання повітряного простору північного Іраку з метою запобігання діям ВПС Іраку проти курдів². Проти Іраку були введені економічні санкції. В країну заборонено ввозити все, крім ліків, їжі і ще кількох категорій товарів.

² Operation Northern Watch – https://www.globalsecurity.org/military/ops/northern_watch.htm

З квітня 1991 року (Резолюція Радбезу ООН № 687) починається кампанія з боротьби проти саддамівської зброї масового ураження. Хімічна атака на курдське місто Халабджа в березні 1988 року, в результаті якої загинуло близько 5000 курдів, продемонструвала світу наявність, а головне, готовність Саддама Хусейна, в разі необхідності, використовувати зброю масового ураження. Щоб уникнути повторення різанини в Халабджі, до Іраку були спрямовані спеціальні моніторингові групи під егідою ООН (UNSCOM). Вони отримували доступ до військових і цивільних об'єктів на території країни і, аж до 1998 року, вивчали можливості Іраку з виробництва хімічної і біологічної зброї масового ураження. У 1996 році завдяки роботі комісії був виявлений і знищений центр аль-Хакама, лабораторний комплекс, розташований в пустелі для виробництва хімічної зброї. У 1998 році Саддам звинуватив експертів UNSCOM у шпигунстві на користь США. У свою чергу США звинуватили Ірак у недотриманні приписів резолюції ООН і почали військову операцію «Лис пустелі», атакувавши крилатими ракетами військові і цивільні об'єкти в країні. У 1998 році Ірак покидають експерти UNSCOM. До 2002 року авіація США і союзників продовжувала періодично завдавати авіаударів по військових і промислових об'єктах Іраку. У 2002 році в країну повертаються інспектори ООН для пошуку заводів і складів з хімічною та біологічною зброєю. Але це вже була чиста формальність. Американці, після атак 11 вересня 2001 року, були налаштовані рішуче. Щоб виправдати вторгнення до Іраку, вони наводили різноманітні аргументи – від хімічної зброї до зв'язків із «Аль-Каїдою». Держсекретар США Колін Пауелл кілька годин переконував Раду Безпеки ООН в загрозі, яку несе світу Саддам Хусейн. Але,

Дослідження корпорації RAND
присвячене впливу ІД на економіку
захоплених міст.